

juk az előadás *egyetlen szünete* után a IV. felvonás első képében. Fekete körfüggönyben mélytűzű színekkel két hatalmas, ódon üvegablak — monumentálisan szép ez a Westminster-hall. Ebben a jelenetben felizzik a dráma, mint valami hamvadó parázs, a trónról való lemondás nagy fájdalma, egy energiátlan ember tragédiája forró atmoszférát teremt a nézőtérén: a dráma találkozott a közönséggel... Érdekes a Tower-felé vezető utca jelzése pár faltömbbel, a yorki herceg palotájának terme már realiztikus, masszív falával, valóságos ajtóival. Az új király windsori kastélytermét csak úgy egy brokát-függöny jelzi, mint a szerencsétlen Richárdéit az előző képekben. A pomfreti börtön térhatása érdekes. Jobbról egy vasrácsos kerek kis ablak világítja meg halvány arcát a nagy monológ alatt és a királygyilkosságot. Az utolsó képet nem terembe, hanem a palota

elé helyezi a rendezés. Lépcsők futnak fel a nagy, egyszerű, négyszögletes kapunyíláson át be, a palotába. Hideg, kékes-szürke, tompa fény, csak a kapunyíláson túl, a fekete háttér előtt süt egy meleg, sárga sugár és világítja meg a tétován kilépő új királyt egy pillanatra, mikor a *volt* király földön heverő holttestét jön megpillantani.

Mindvégig lüktető tempó: a *mai* ember pauzákat nem tűrő élettempója.

*

Nincsen értelme a rendezésnek *játékmesteri*, színészek alakítását ellenőrző és javító munkáját bírálat tárgyává tenni, mert ez az előadás mindenki részéről való ismerete esetén lehetne csak eredményes, tanulságos. A bécsi *II. Richárd* rendezés azt bizonyítja, hogy a színpadnak mindvégig egységes stílusban *együtt kell élnie* az előadással!

(Bécs.)

Németh Antal.

Képzőművészet.

Nemzeti Szalón.

A hetvennegyedik csoportkiállítás szereplői között különösen feltűnik *Káplár Miklós* festő, kinek nevével elsőízben találkozik a közönség. *Káplár* az autodidakták rögzös útját járta, míg *Rippl-Rónai József* mellé nem került, akinek művészete intenzív hatással volt rá. Később a magyar föld és táj szépségei ragadták meg, hosszabb ideig a Hortobágyon dolgozott s körülbelül abba az irányba fejlődött, mint a Hortobágy másik szerelmese, *Boromisza Tibor*. Tájakat és magyar típusokat ábrázol, előadásából optimizmus és fiatalos derű csendül ki s ha néha még túlságosan közeledik is az etnográfia határaihoz, művészete fejlődésképes és biztató. *Hacki Zoltán* munkái közül a nagyvonalú, jól összefogott tájképek a jelentékenyebbek. A Pozsonyban dol-

gozó művész szolid technikai tudása, nem csillogó, de becsületes előadási módja biztató a jövőjére nézve. *László Béla* és *G. Pataky Etelka* vásznai is a jobbak közé tartoznak, az előbbinek darabos előadási módja sokszor még egyenetlen, az utóbbi finom tájképekkel szerepel. A kiállítás szobrásza, *Forgács-Hann* Erzsébet izgatott formavilágú, erőteljes, de még nem teljesen kiforrott plasztikákat mutatott be. Az iparművészeti anyag szép és változatos volt.

Ernst-múzeum.

A legutóbbi csoportkiállítás leg-erősebb résztvevője *Czóbel Béla*, ki évek óta külföldön dolgozik s így fejlődését nehéz szemmel tartani. Évekkel ezelőtt állított ki utoljára Budapesten s azt kell tapasztalni, hogy azóta magaalakította stílusa nem sokat változott. Nem megnyerő, mégis értékes

művészet ez, olyféle hatást tesz, mintha kitűnő verseket erősen fátyolozott hangon szavalnának. Czóbel foltokban látja a természetet, nehézkesen és bizonytalanul fest, de térérzéke kitűnő s súlyos, tompán de rengő színeivel valóságérzetet tud kelteni, anélkül, hogy a természetet utánozná. *Czene* János túlságosan megnézte Rudnay képeit, egyelőre teljesen bizonytalanok vagyunk kvalitásait illetőleg. *Vadász* Endre primitíveskedő rézkarcai között néhány igen artistikus akad, ez a fiatal művész kitűnően tudna amatőr-díszmunkákat illusztrálni. A kiállítók közül megemlíthetjük még *Csóka* Istvánt, akinek halvány pasztelljei között néhány finomrajzú akad. Itt is, mint a Nemzeti Szalónban, szép iparművészeti kollekción egészíti ki a festők munkáit.

Tamás Galéria.

A legújabb irányok mozgékony kiállító helységében, a Tamás-Galériában főképp iparművészeti jellegű kiállítás nyílt meg. A szereplő művészek között első helyen *Ferenczy* Noémi áll gobelinterveivel és néhány ceruzarajzával, valamennyi ritka csemege műbarátok részére. A művésznő gobelinjeiről Ernst-múzeumi kiállításával kapcsolatban annakidején megemlékeztünk, itt csak azt kívánjuk hozzátenni, hogy vázlatai éppoly zavartalan és mély gyönyörűséget okoznak a hozzáértőknek, mint kész művei. *Ferenczy* Béni plakettjei a legjobbak közé tartoznak, amit e nemben Budapesten látni lehet. Igen érdekesek *Pekáry* István japán módra, két pálca közé kifeszített vásznai, melyekre egyszerre hatott *Henri Rousseau* és *Csontváry*, a magyar népművészet és az ortodox szlávság ikon-festészete. Ily heterogén eredőkből kialakult stílus primitívsége nem lehet őszinte, sőt éppen raffináltsága teszi érdekessé. *Bar* Pál szőnyegei s *Kovács* Gina groteszk babái ötletesek.

Az Iparművészeti Társulat kiállítása.

Az O. M. Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállítása, mely az Üllői-úti múzeum földszinti üvegcarnokában nyílt meg, kiterjeszkedik a művészi ipar csaknem valamennyi műfajára. A keramikusok közül *Gorka* Géza és *Gádor* István edényeit említhetjük meg, melyek felveszik a versenyt a külföld legjobb ilyenmű produktumaival. Kitűnő modern ötvös-művekkel szerepel *Okrutzky* Erzsébet, a textilcsoportban pedig kiválik a *Fővárosi Iparrajziskola* modern gobelin- és szőnyegsorozata. *Győrffy* Zoltánné csipkéi lehelletfinomak s a többi kiállítók, akik bőrmunkákkal, edényekkel és hímzésekkel szerepelnek, ugyancsak kitettek magukért. Az alacsonyra szabott árak lehetővé tették, hogy a vásár már az első napokban szép anyagi sikert ért el.

A Napraforgó-utca.

Néhány héttel ezelőtt kinn a Pasaréti-út oldalában is megnyílt egy kiállítás: házak bemutatása. Egy vállalkozó cég egész utcányi villát építtetett fel s azokat együttesen bemutatta a közönségnek. Az utca a napraforgóról kapta nevét s a név ezúttal szimbólikus. A modern házak hatalmas ablakai a Nap éltető sugarait várják, bárhonnan jöjjön is az, úgy vannak építve, hogy befogadhassák. Napfény és levegő, tisztaság és egyszerűség, praktikum és mindezekből folyó egészség kell a mai embernek. A Napraforgó-utca házai, melyek felépítésében a mai magyar építésztársadalom színe-java működött közre, *Kertész* K. Róberttől *Molnár* Farkasig, a nagyvárosi ember természet- és saját otthonutáni sóvárgását akarják ki-elégíteni, jól és olcsón. Ezt a nemes munkát nem érheti gáncs még akkor sem, ha valakinek nem szívügye az új stílusú építészet. Még csak azt jegyezzük meg, hogy a villák legnagyobb része máris gazdára talált.

Borsos József.

Gondolataink visszaszállnak nyolcvan esztendő múltjába, a biedermeier régi Pestjéhez. Zsúfolt, függönyökkel homályosított szobában ülünk, a sokfiókos almáriumok rézveretei tompán fénylenek. Hátrább üveges vitrinek állanak, telve aranyszélű findzsákkal, karsú, görögízlésű ezüst kávéskannákkal és üvegpoharakkal, melyekre Kothgasser úr rajzolta fel nagy műgonddal a bécsi Szent István-dóm képét. Az utcán vasárnap délutáni hangulat, dámák sétálnak lassan ringó krinolinokban, a mellettük lépdelő gavallér könyvet tart a kezében. Amott a sarkon, az Üri- és Kígyó-utcák szegletén nagy csődület támad Juhász és társainak rumburgi vászonkereskedése előtt. Most került ki az új cégér, derék művész hazánkfia, Apáthy Than Mór festette, azt bámulják. Érdemes is nézni, a szép juhásznét ábrázolja, «mely mű szinte bizonyítani látszik, hogy Juhász és társai mindenből a *javát* szeretik megrendelni». Egy szürkecilinderes úr elmélázik a könyvesbolt előtt, melynek kirakatában főhelyen pompázik Szontágh Gusztáv új műve: A szenvedelmes dinnyész. «Gyilkosan» vágató batárok szeldezik a kövezetet, sok is a kifogás ellenük a Vasárnapi Ujságban, mely arról emlékezik meg első lapján, hogy a városba két török dervis érkezett, hogy a Császárfürdő melletti török mecsetet megtekinthesse.

Az ötvenes évek Pestje az elnyomatás idejének fővárosa, melynek arculatán csüggedtség és bizakodás váltja fel egymást. A mai magyar nem sokat tud róla, hiszen az iskolában negyvennyolc után hatvanhetet tanítják s a közben eltelt tizenkilenc esztendő ilyenkor úgy tűnik, mintha az utóbbi dátum előjátéka volna. Pedig az elnyomatás kora hősi kor volt és példát adott arra, hogy kell az előbb kivívottakat — itt a reformkor eredményeit — jobb időkre konzerválni,

rugékonynak maradni a sanyarúságban is, sőt amennyire lehet, készülni a jövőre. Pest-Buda ekkor is fejlődött. A város, melynek új képét a nagy építő, József nádor álmodta meg, kiegészült, a maga nemében teljessé vált. A régi Pest, ami épületeit illeti, nem volt festői, romantikus sem, mint mai csodálói gondolják. Klasszicisztikus stílusú, kevés díszű, sárga épületsorai a józan, kissé bágyadt s csapások miatt zárkózottá vált lakosság lelkét hűen fejezték ki.

A biedermeier Pest legjellegzetesebb művészi megnyilvánulása az irodalom volt, mely a szabadságharc előtt feltüzeltelte és előrevitte a polgárságot, utána pedig bájos és átlátszó allegóriáival a lelket tartotta benne. Mellette az építészet és az ötvösség kapott nagyobb szerepet. Ekkor alakult ki Pest városképe, mely minden ízében egyseges volt s melyet «a minden művészeti lelkiismerettől távoli idők építészeti bűnei»¹ romboltak le. Az irodalom emlékeit megőrizték a könyvek, az eltűnt épületeket a róluk készült metszetek és rajzok csak fátyolos hangon idézik. A bécsi mintára fejlődött ötvösség legvirágzóbb művészi iparunk volt, csak arra kell emlékezni, hogy a század első felében százötven ötvös működött Pesten s a legélen haladó mestert, Szentpétery Józsefet a bécsi ötvöscéh tiszteleti tagjává, a párizsi Szépművészeti Akadémia pedig dísztagjává választotta.

Negyediknek a festészetet kell megemlíteni az irodalom, építészet és ötvösség mellett. Az igazi későempire- és biedermeier-stílus virágzása miatt eleinte nem jutott szóhoz a romantika. Donát János, Bernwallner József, Barabás Miklós, Grimm Rezső és Heinrich Ede pikturája többé-kevésbé bécsi nyomokon indult, semmi köze sem volt az ájtatoskodó-romantikus naza-

¹ Horváth Henrik: A régi Pest. Magyar Művészet, V. évf. Bp. 1929, 599—609 1.

rénus festészethez, mely Rómában bontotta ki szárnyait. A romantikusok csak később győztek Pesten, az ötvenes években, mikor Molnár József kissé vértelen próbálkozásai nagyhatású segítőtársra akadt egyik oldalon Madarász Viktorban, másikon az osztrák Rettenkofenben.

Borsos József festész hazánkfia — kinek emlékét Kopp Jenő szép könyve idézi¹ — tulajdonképpen egyik csoporthoz sem tartozott. Egyik lábával a biedermeier, másikkal a romantika ösvényét taposta. Ami a formát illeti, velejéig biedermeier-festő volt, senki sem festette e kor magyarjai közül közvetlenebb bájjal a mélyszemű és rózsásarcú, fehérvallú és teltalakú asszonyokat, a bál utáni hangulatokat, fürdő nőket, ifjú drótostótokat és gyümölcsárus leánykákat. Szólót vagy csókot? kérdezi egyik képével, máskor a bort és nőt ünnepli együtt, de művészete, mely mindig érzékies, sohasem válik érzékivé. Ha álmodozik is, a kor alaphangulatától nem szabadulhat, vidámsága mögött bágyadt lemondás búvik meg, érezni, hogy az idő nem kedvez a hazafiaknak s a művészetben is megállott a hullámzás. A festészet e korban, mint Kopp találóan írja, «csillogó, holt felület, mely mozdulatlan szintjével ellepi majd egész Európát».

¹ Kopp Jenő : Borsos József. Budapest, 1931.

Sokáig Bécsben élt s ott tekintélyre tett szert, mégis hazajött. Vendéglős volt itthon, majd előbb fotográfus ez a kitűnő művész, aki, mint említettem, nem találta helyét a stílusok zárt világában sem. Bármennyire a biedermeier korának fia volt, témáiban olykor a közelgő romantikát érezte meg. Megfestette az elégedetlen művészt, a sebesült harcost, amint apáca ápolja ; csataképekkel is kísérletezett. Kőre rajzolta Teleki Sándor grófort, amint gyertyagyári munkás Xersey szigetén. Az új téma azonban nem vezette új formanyelvhez s életének késői szakában sem sikerült irányt változtatnia. Hogy is változtathatott volna az öreg kocsmáros, kit a sors a Szép Juhászné vendéglőhöz kötözött, vizes bort nyalkaló szelíd svábok közé a zöld budai hegyekben. Utolsó képe kocsmájának cégére volt, melynek közepébe, kövér puttók közé elhalt feleségének képmását festette. 1883-ban halt meg, magárahagyatva, meghasonulva, elfeledve.

Megérdemelte, hogy emléket állítsanak neki s műveit összeszedjék. Kopp Jenő pontos katalógust mellékel könyvéhez, mely száznegyvenkét Borsos-képet sorol fel. E száznegyvenkét alkotás múzeumokban, magánosoknál, itthon és külföldön megőrzi a festő emlékét s vele együtt a régi Pest utcáit és tereit, boldog és boldogtalan embereit.

Genthon István.

Zene.

A II. filharmóniai hangverseny műsora különös érdeklődésre tarthatott számot. Kitűnő előadásban hallottuk újra *Mozart* nagy g-moll szimfóniáját. Különös, hogy míg *Mozart* kortársai felismerték e mű sötét, pesszimisztikus hangulatát, szenvedélyes nyugtalanságát, a romantika csupa görög derűt, gráciát, életkedvet talált benne. Az a kor, melynek kirobbanó szenvedélyessége mindenben a kifejező esz-

közök kiszélesítésére törekedett, nem sok érzéket mutatott a mozarti lélek szenvedéseinek, küzdelmeinek a klasszikus kereteket kemény figyelemmel tiszteletben tartó megnyilvánulása iránt. Ami a kortársak előtt szokatlanul romantikus, nyugtalan volt, az a kiteljesedett romantikában már korlátozottnak, egyensúlyozottnak tűnt fel. Ma, mikor ismét erősebb a fogékonyság a klasszikus tömörség, az egy-